

Utbildning på forskarnivå

Under flera år har antalet nybörjare i utbildning på forskarnivå ökat och uppgick 2012 till drygt 3 700. Antalet utländska nybörjare har ökat mer än de svenska och utgjorde 39 procent av nybörjarna. I och med de senaste årens ökning av nybörjarantalet närmar det sig nu toppnoteringarna från 2002–2003. Doktorandernas sociala villkor har förbättrats. Även nybörjarna får en doktorandanställning i allt högre utsträckning och utbildningsbidragen minskar i omfattning.

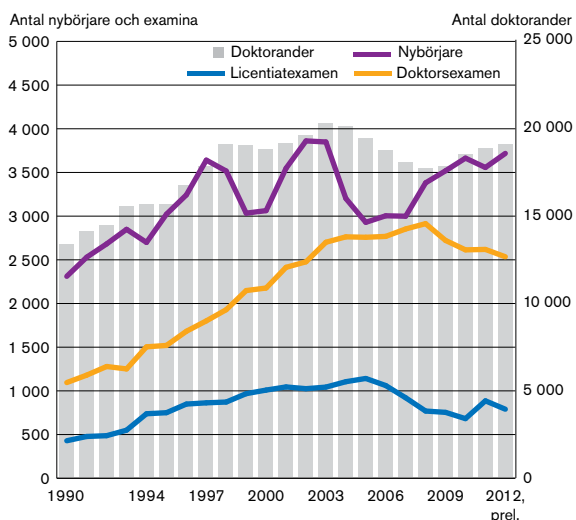
Antalet studerande på forskarnivå, doktorander, uppgick till nästan 19 000 höstterminen 2012 och det var något fler än föregående år. Nybörjarna på forskarutbildningen var drygt 3 700 och även de har ökat i antal jämfört med 2011. Däremot minskade både antalet doktorsexamina och licentiatexamina något jämfört med året innan. År 2012 avlades drygt 2 500 doktorsexamina och knappt 800 licentiatexamina.

Det totala antalet doktorander ett år påverkas av flera faktorer och en av dessa är hur många doktorandnybörjarna var några år tidigare. Antalet nybörjare minskade 2004–2007 och det påverkade antalet doktorander som var färre under andra halvan av 2000-talet. Nybörjarantalet påverkar även på några års sikt antalet avlagda examina på forskarnivå och det lägre antalet nybörjare 2004–2007 är en förklaring till att antalet doktorsexamina har minskat från 2009. Även antalet licentiatexamina kan ha påverkats av ett lägre antal nybörjare.

Sedan högskolor fick möjlighet att ansöka om examenstillstånd på forskarnivå finns nu forskarutbildning på flera högskolor, men den är fortfarande i stor utsträckning koncentrerad till några universitet. Mer än fyra femtedelar av doktoranderna återfanns 2012 vid nio av de största universiteten: Lunds universitet, Karolinska institutet, Kungl. Tekniska högskolan, Uppsala universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Linköpings universitet, Chalmers tekniska högskola och Umeå universitet. Under 2012 hade dessa universitet mellan 1 100 och 2 700 doktorander vardera. För fler uppgifter om nybörjare, doktorander och examina fördelade på lärosäten, se tabell 4 längst bak i rapporten.

NYBÖRJARE

Antalet nybörjare 2012 uppgick till drygt 3 720 och det var en liten ökning jämfört med 2011 då nybörjarna var 3 560.

Figur 25. Nybörjare, doktorander och examina på forskarnivå 1990–2012. Antalet nybörjare minskade mellan 2004 och 2007 och det är en förklaring till att antalet examina på forskarnivå har minskat sedan 2008. I diagrammet redovisas antalet doktorander på höger axel.

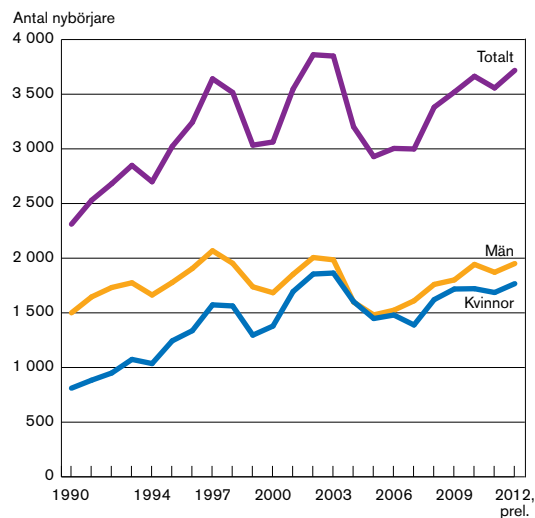
Examenstillstånd på forskarnivå

Universiteten har generellt tillstånd att utfärda generella examina på forskarnivå. Från 1 januari 2010 kan alla högskolor ansöka om att få tillstånd att utfärda examina på forskarnivå. Examenstillståndet söks inom ett område och ansökan prövas och beslutas av Universitetskanslersämbetet. Ett område kan rymma ett eller flera forskarutbildningsämnen och är normalt sett smalare och mer tydligt avgränsat än vad det tidigare avgränsningsområdet vetenskapsområde var. Under 2010 beviljades åtta högskolor tillstånd att utfärda examina på forskarnivå inom sammanlagt 15 områden, under 2011 var det fyra högskolor som beviljades examenstillstånd på forskarnivå inom sju områden och under 2012 var det en högskola inom ett område. Sedan 2010 har tolv högskolor beviljats examenstillstånd inom 23 områden.

Konstnärlig licentiatexamen och doktorsexamen infördes som egna examina den 1 januari 2010. För dessa examina gäller att såväl universitet som högskolor måste ansöka om examenstillstånd.

I ett längre perspektiv har antalet personer som påbörjar en forskarutbildning ökat betydligt under perioden 1990–2012, cirka 40 procent. Efter 1990 ökade först nybörjarna fram till 1998 då forskarutbildningsreformen infördes och därmed kravet på att doktoranderna ska ha finansiering under utbildningen när de antas. Det var en förklaring till att antalet nybörjare minskade några år. Därefter ökade antalet åter fram till 2003 för att sedan minska t.o.m. 2005 och kvarstå på den nivån några år. Minskningen 2004–2005 sammanföll med minskade intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå. Från och med 2008 har antalet nybörjare på forskarnivå ökat kontinuerligt och närmar sig nu samma nivå som toppåren 2002–2003.

Sedan kalenderåret 1990 då det var nästan dubbelt så många män som påbörjade en utbildning på forskarnivå, har andelen kvinnor ökat kraftigt. Från och med 2000 har emellertid könsfördelningen i stort sett varit jämn.

Figur 26. Nybörjare på utbildning på forskarnivå 1990–2012. 3 720 personer började en forskarutbildning under 2012. Antalet kvinnor har ökat mer än antalet män och sedan 2000 har könsfördelningen varit i stort sett jämn.

Preliminära uppgifter och efterrapportering

Det sker en eftersläpning i rapporteringen av antalsuppgifterna för nybörjare, doktorander och forskarexamina och därför är uppgifterna i figurerna för 2012 preliminära. För doktorandnybörjarna brukar det året efter tillkomma 4–5 procent och för doktoranderna ökar antalet med 2–3 procent. Efterrapporteringen av licentiat- och doktorsexamina uppgår till cirka 1 procent.

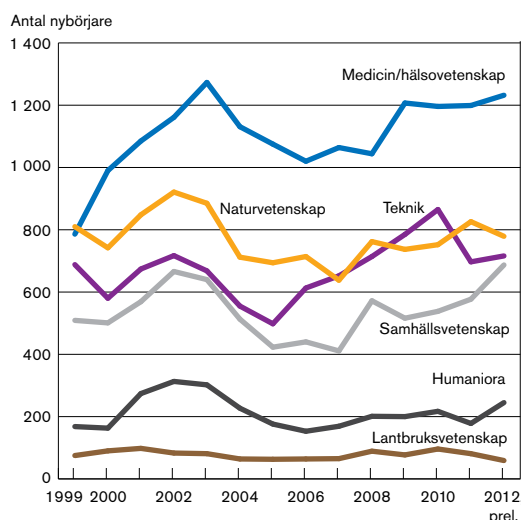
Den 1 januari 2010 infördes konstnärliga examina på forskarnivå i examensordningen, bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100). På utbildningarna mot de konstnärliga licentiat- och doktorsexamina fanns det fyra nybörjare 2012. Dessa ingår i uppgifterna om det totala antalet doktorandnybörjare.

Ökning av nybörjare inom samhällsvetenskap och humaniora

Antalet doktorandnybörjare varierade mellan forskningsämnesområdena 2012. Det finns sex forskningsämnesområden (i fortsättningen benämnda ämnesområden) och dessa är naturvetenskap, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap, samhällsvetenskap samt humaniora. (Statistiken över doktorander är indelad enligt Standard för svensk indelning av forskningsämnen 2011.)

Flest doktorandnybörjare, en tredjedel, fanns 2012 inom medicin och hälsovetenskap och den lägsta andelen inom lantbruksvetenskap. Av nybörjarna var det en femtedel vardera som började sina forskarstudier inom naturvetenskap, teknik och samhällsvetenskap och en något lägre andel inom humaniora (figur 27).

Doktorandnybörjarna ökade 2012 mest inom samhällsvetenskap och humaniora jämfört med föregående år. En förklaring kan vara att ett antal nya forskarskolor för yrkesverksamma lärare startade under 2012 med ett flertal nybörjare inom samhällsvetenskap och humaniora. Men under hela perioden 1999–2012 är det antalet nybörjare inom medicin och hälsovetenskap som har ökat mest. Det var i stort sett lika många doktorandnybörjare inom teknik 2012 som året innan, men mellan 2010 och 2011 sjönk antalet nybörjare inom teknik kraftigt. Antalet doktorand-

Figur 27. Antal nybörjare fördelade på forskningsämnesområden 1999–2012. En tredjedel av doktorandnybörjarna 2012 började studera inom medicin och hälsovetenskap. .

nybörjade inom naturvetenskap och lantbruksvetenskap minskade mellan 2011 och 2012, men det var inom dessa ämnesområden som det tillkom flest nybörjare vid efterrapporteringen 2011 så det är svårt att uttala sig om det verkliga skett en minskning.

Kvinnliga doktorandnybörjare är äldre

Bland doktorandnybörjarna 2012 var 58 procent av männen 29 år eller yngre jämfört med 46 procent av kvinnorna. Majoriteten av kvinnorna började alltså på forskarutbildningen när de var 30 år eller äldre och det var en högre andel av kvinnorna än av männen som inledde sina forskarstudier när de var 40 år eller äldre. Av doktorandnybörjarna 1999 var 60 procent 29 år eller yngre jämfört med 52 procent 2012.

Åldersfördelningen varierar dock mellan ämnesområdena. Inom teknik och naturvetenskap var majoriteten av nybörjarna 29 år eller yngre och det gällde både männen och kvinnorna. Det var betydligt vanligare att nybörjarna inom samhällsvetenskap, humaniora samt medicin och hälsovetenskap var 40 år eller äldre än inom de övriga ämnesområdena.

	Antal nybörjare			Åldersfördelning kvinnor (%)					Åldersfördelning män (%)				
	Samtliga	varav kvinnor	varav män	–24 år	25–29 år	30–34 år	35–39 år	40– år	–24 år	25–29 år	30–34 år	35–39 år	40– år
Totalt	3 720	1 770	1 950	6	40	20	12	22	8	50	21	11	11
Naturvetenskap	780	280	500	12	60	16	7	5	13	60	17	6	4
Teknik	720	220	490	12	58	19	5	6	7	60	21	7	6
Medicin/hälsovetenskap	1 230	700	530	5	32	21	14	28	6	39	24	14	16
Lantbruksvetenskap	60	40	20	0	41	31	13	15	5	45	35	15	0
Samhällsvetenskap	690	390	300	4	31	19	14	31	4	39	18	19	20
Humaniora	250	130	120	1	31	28	15	26	4	34	27	17	17

Tabell 10. Andelen kvinnor och män bland doktorandnybörjarna 2012 uppdelat på ålder och forskningsämnesområden. En högre andel av nybörjarna var 29 år eller yngre inom naturvetenskap och teknik än inom övriga ämnesområden.

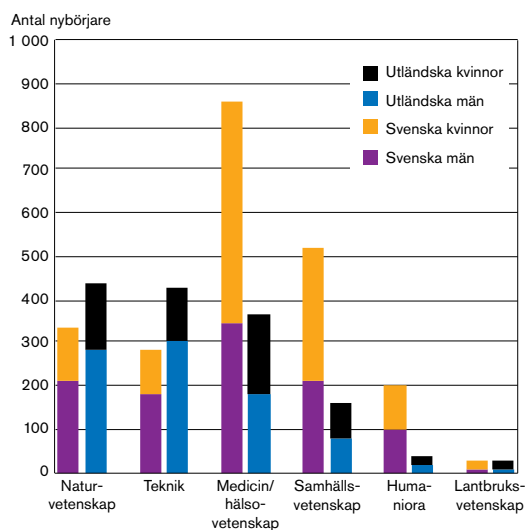
Högsta andelen utländska nybörjare någonsin

De utländska doktorandnybörjarna har ökat mer än de svenska under de senaste åren och 2012 uppgick de till 1 470, vilket kan jämföras med det totala antalet nybörjare som var 3 720. Andelen utländska nybörjare var därmed 39 procent och den högsta någonsin, två procentenheter högre än 2011. En utländsk doktorand är en person som kommit till Sverige i syfte att delta i en utbildning på forskarnivå. Det första året uppgifter om utländska doktorandnybörjare samlades in var 1997 och då var andelen 16 procent. Därefter har både antalet och andelen ökat kontinuerligt.

De utländska doktorandnybörjarna omfattas inte av avgiftsreformen som berör de inresande studenterna på grundnivå och avancerad nivå, se kapitlet *Internationell mobilitet*, men avgiftsreformen kan indirekt komma att påverka antalet doktorandnybörjare eftersom en av rekryteringsvägarna för utländska doktorander går via den avancerade nivån i högskolan.

Bland de utländska doktoranderna var männen i majoritet, 60 procent, jämfört med 40 procent kvinnor. Fördelningen var mer jämn bland de svenska doktorandnybörjarna, 52 procent var kvinnor och 48 procent män. Andelen kvinnor bland de utländska doktorandnybörjarna har under hela perioden 1997–2012 i stort sett legat runt 40 procent.

Vid val av utbildningsinriktning var det också skillnad mellan de utländska och de svenska doktorandnybörjarna (figur 28). De utländska nybörjarna valde i större utsträckning än de svenska att studera inom naturvetenskap och teknik, nästan 60 procent påbörjade en forskarutbildning inom dessa ämnesområden. De svenska nybörjarna valde däremot främst att påbörja forskarutbildning inom medicin och hälsovetenskap samt samhällsvetenskap.

Figur 28. Antalet utländska och svenska nybörjare inom de olika forskningsämnesområdena 2012, fördelat på kön. Det var flest utländska nybörjare inom naturvetenskap och teknik 2012.

Både bland de utländska och de svenska doktorandnybörjarna var det fler män än kvinnor inom teknik och naturvetenskap. Inom medicin och hälsovetenskap, samhällsvetenskap och lantbruksvetenskap var det en majoritet av kvinnor bland de svenska doktorandnybörjarna medan könsfördelningen var jämn för de utländska nybörjarna. Könsfördelningen var jämn bland de svenska doktorandnybörjarna inom humaniora, men det var något fler kvinnor än män bland de utländska nybörjarna.

Lärosäte	Antal nybörjare 2012	Antal utländska nybörjare	Andel utländska nybörjare
Totalt	3 720	1 470	39
Kungl. Tekniska högskolan	430	284	66
Luleå tekniska universitet	95	62	65
Mittuniversitetet	27	15	56
Sveriges lantbruksuniversitet	92	50	54
Chalmers tekniska högskola	208	102	49
Stockholms universitet	294	121	41
Karolinska institutet	435	175	40
Uppsala universitet	423	156	37
Umeå universitet	237	82	35
Linnéuniversitetet	51	17	33
Lunds universitet	497	164	33
Mälardalens högskola	74	23	31
Örebro universitet	104	32	31
Linköpings universitet	203	62	31
Göteborgs universitet	296	68	23
Karlstads universitet	74	13	18

Tabell 11. Antal doktorandnybörjare samt därav utländska nybörjare fördelat på de lärosäten som hade fler än tio utländska nybörjare 2012. Flest utländska nybörjare fanns vid Kungl. Tekniska högskolan.

Andelen utländska doktorandnybörjare varierar mellan de olika lärosätena. Det var främst lärosäten med teknisk inriktning som hade högst andelar utländska nybörjare 2012. Kungl. Tekniska högskolan hade både störst andel och högst antal utländska nybörjare. Även Luleå tekniska universitet och Chalmers tekniska högskola tillhörde de lärosäten som hade höga andelar utländska nybörjare.

Hälften av de utländska doktorandnybörjarna kom från Asien och nästan en tredjedel kom från EU, sammanlagt kom närmare 80 procent från dessa regioner. Vad gäller enskilda länder kom flest utländska doktorandnybörjare från Kina.

Störst andel med utländsk bakgrund inom medicin och hälsovetenskap

Läsåret 2011/12 tillhörde 62 procent av doktorandnybörjarna den svenska befolkningen och av dessa hade 20 procent utländsk bakgrund. Med utländsk bakgrund menas att man är född utomlands och har bott i Sverige i mer än två år eller att man är född i Sverige och har två utrikesfödda föräldrar.

Störst andel nybörjare med utländsk bakgrund fanns inom medicin och hälsovetenskap där de utgjorde 25 procent av doktorandnybörjarna 2011/12. Minst andel utgjorde de inom lantbruksvetenskap med 10 procent. Se även *Utländsk bakgrund för studerande i grundutbildning och utbildning på forskarnivå*, Statistiska meddelanden UF 19 SM 1201, Höskoleverket och SCB.

Doktorandnybörjare har högutbildade föräldrar

Den överrepresentation av studenter med högutbildade föräldrar och underrepresentation av studenter med lågutbildade föräldrar som finns bland studenter på grundnivå och avancerad nivå blir ännu tydligare bland studenterna på forskarnivå.

Läsåret 2010/11 hade 56 procent av doktorandnybörjarna som var under 35 år högutbildade föräldrar. Med högutbildade föräldrar avses här att minst en av föräldrarna hade avslutat en eftergymnasial utbildning om tre år eller mer. (Uppgifterna om föräldrarnas utbildningsnivå för doktorandnybörjarna gäller endast de svenska doktorandnybörjarna, för de utländska finns inte dessa uppgifter).

Om man ser till dem som var höskolenybörjare på grundutbildning, numera grundnivå och avancerad nivå, läsåret 2005/06 och som alltså på ett ungefär kunde komma i fråga för att påbörja forskarstudier läsåret 2010/11, var det 35 procent som hade föräldrar med hög utbildning. Då motsvarande andel bland doktorandnybörjarna var 56 procent 2010/2011, förefaller det som om det sker en social snedrekrytering utifrån föräldrarnas utbildningsnivå i steget från den avancerade nivån till forskarnivån. 2010/11 hade dessutom 11 procent av doktorandnybörjarna föräldrar som själva hade forskarutbildning vilket kan jämföras med motsvarande andel i befolkningen som var knappt två procent.

Men, det är viktigt att komma ihåg att olika högskoleutbildningar i olika grad förbereder för vidare forskarstudier. De som studerar på forskarnivå kommer i hög grad från långa högskoleutbildningar som förbereder för och ger behörighet till forskarstudier, som läkar- och civilingenjörsutbildning, samt masterprogram. Dessa är exempel på utbildningar där det är vanligare att studenter har högutbildade föräldrar och som ofta leder till utbildning på forskarnivå.

Andelen med högutbildade föräldrar är lika stor bland kvinnor som bland män. Andelen med högutbildade föräldrar har ökat något sedan 2001, men det innebär inte att överrepresentationen blivit allt större. Motsvarande ökning har nämligen skett i befolkningen i åldrarna 25–34 år, då många påbörjar en forskarutbildning. Läs mer i *Höskolenybörjare 2011/12 och doktorandnybörjare 2010/11 efter föräldrarnas utbildningsnivå*, Statistiska meddelanden, UF 20 SM 1204, Höskoleverket och SCB.

Övergång till utbildning på forskarnivå

Övergången till utbildning på forskarnivå har undersökts bland dem som examinerades från grundutbildningen respektive grundnivå och avancerad nivå 2003/04–2007/08, här ingår alltså bara ett läsår med den examensordning som infördes den 1 juli 2007. De doktorander som inte tog ut en examen från grundnivå eller avancerad nivå, även om de har motsvarande antal högskolepoäng, är inte med i denna redovisning. Det innebär att övergången till forskarnivå underskattas något.

Under perioden 2003/04–2007/08 examinerades sammanlagt cirka 245 000 studenter från grundutbildningen respektive grundnivå och avancerad nivå. Av dem hade nära 12 000 (fem procent) börjat en utbildning på forskarnivå fram till utgången av läsåret 2011/12.

Övergången till utbildning på forskarnivå är störst bland studenter med en examen med inriktning mot naturvetenskap, matematik och data, 17 procent. Om man ser på de mest förekommande examina inom naturvetenskap är övergången särskilt hög bland dem som tagit magisterexamen inom biologi och biokemi, 37 procent, samt kemi, 36 procent.

Bland de vanligaste examensgrupperna är övergången betydligt lägre bland dem som tagit sjuksköterskeexamen respektive lärarexamen än bland övriga examensgrupper. För sjuksköterskeexamen var övergången 1,7 och för lärarexamen 0,3 procent.

Skillnaderna i övergång förklaras till stor del av karaktären på de olika utbildningarna. Vissa utbildningar, exempelvis inom vård eller undervisning, förbereder på ett tydligt sätt för ett yrkesliv utanför högskolan. Andra utbildningar har en tydligare koppling till en akademisk karriär

Lärosäte	Antal examinerade	Andel som påbörjat utbildning på forskarnivå (%)
Uppsala universitet	17 070	10
Kungl. Tekniska högskolan	10 190	8
Sveriges lantbruksuniversitet	3 120	8
Lunds universitet	19 900	7
Chalmers tekniska högskola	6 640	7
Stockholms universitet	14 600	7
Karolinska institutet	7 920	7
Umeå universitet	15 110	6
Linköpings universitet	15 450	6
Göteborgs universitet	22 040	5
Luleå tekniska universitet	6 540	5
Totalt i riket	244 950	4,7

Tabell 12. Antalet examinerade från grundutbildningen 2003/04–2007/08 och andelen av dessa som påbörjat utbildning på forskarnivå t.o.m. läsåret 2011/12. Lärosäten med en övergångsandel på minst 5 procent.

eller en karriär utanför högskolan där en utbildning på forskarnivå i högre grad är en efterfrågad merit.

Då man ser på övergången vid olika lärosäten blir betydelsen av vilka utbildningar som ges tydlig. Övergången är högre vid de större universiteten och lärosätena med teknisk eller medicinsk inriktning, samt vid Sveriges lantbruksuniversitet. Vid lärosäten där sjuksköterskeexamen och lärarexamen utgör en stor del av de examina som utfärdas eller utbildningar som ges, blir lärosätets totala övergångsandel lägre.

Totalt sett är det vanligare bland män att påbörja en utbildning på forskarnivå än bland kvinnor. Bland de examinerade männen 2003/04-2007/08 låg övergångsandelen på 6,7 procent jämfört med 3,7 procent bland kvinnorna. Denna skillnad består till stor del av att kvinnor och män skiljer sig åt avseende vilka examina de tagit.

DOKTORANDER

Vi övergår nu till att studera den totala doktorandpopulationen. Antalet doktorander har ökat med 200 sedan föregående år och var 18 930 höstterminen 2012. Efter några års minskningar började antalet doktorander öka från 2008 och 2012 närmade sig antalet doktorander toppnoteringen från 2003 (figur 29).

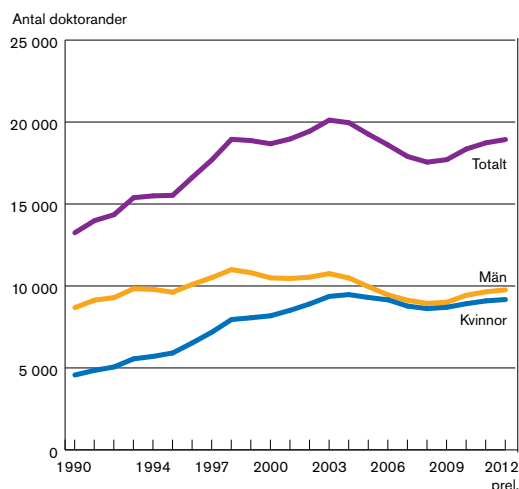
Det totala antalet doktorander påverkas av inflödet till utbildningen på forskarnivå, genomströmningen och hur många som hoppar av studierna på forskarnivå. Att antalet doktorander ökade 2012 beror delvis på ökningen av nybörjarna från 2008 och framåt och en förklaring till att doktorandpopulationen minskade under perioden 2005–2007 var alltså att antalet nybörjare minskade 2004–2005.

Förutom de cirka 19 000 aktiva doktoranderna fanns även 2 900 registrerade doktorander som inte var aktiva och det innebär att det totalt var nästan 21 900 antagna till forskarutbildningen. I denna rapport redovisar vi enbart de aktiva doktoranderna, det vill säga de som har mer än en procents aktivitet (se faktaruta för definition av aktivitet). Även de som är antagna till studier för licentiatexamen räknas in i gruppen doktorander.

De icke-aktiva doktoranderna har minskat sedan forskarutbildningsreformen 1998. Höstterminen 1998 var de

Doktoranders aktivitet

En aktivitet på 100 procent ska motsvara en arbetsinsats av 40 timmar per vecka i genomsnitt under det aktuella kalenderhalvåret. Doktorander kan vara aktiva, det vill säga ha en aktivitet om en procent eller mer, eller vara inaktiva och då ha aktiviteten noll procent under kalenderhalvåret. Som inaktiva räknas de som har gjort ett tillfälligt uppehåll, exempelvis för att vara föräldralediga eller för att arbeta med något annat. Det kan även vara doktorander som har avbrutit sin forskarutbildning, men som ännu inte har avregistrerats. Doktoranders aktivitet är en uppgift som hämtas från lärosätenas studiedokumentationssystem Ladok.

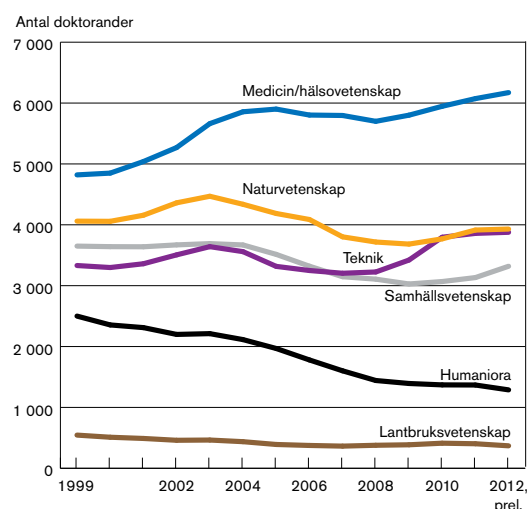

Figur 29. Antalet doktorander per hösttermin åren 1990–2012. Hösten 2012 fanns det nästan 19 000 doktorander. Könsfördelningen var jämn.

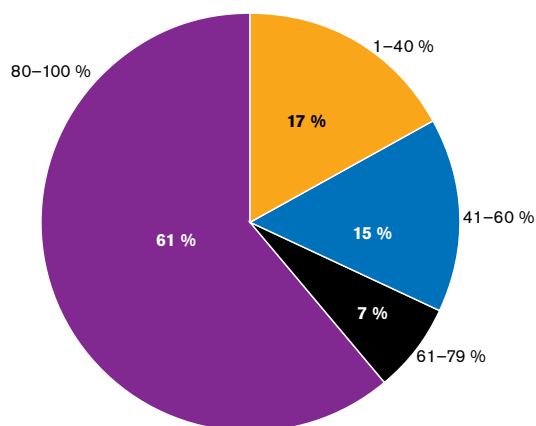
icke-aktiva doktoranderna drygt 5 000, men de har successivt minskat till 2 900 hösten 2012. Av det totala antalet doktorander var de icke-aktiva 21 procent 1998 och de hade minskat till 13 procent för 2012.

Det var i stort sett lika många män som kvinnor som studerade på forskarnivå höstterminen 2012, 51 jämfört med 49 procent. Det är en förändring sedan 1990 då det var nästan dubbelt så många män. Därefter har andelen kvinnor ökat successivt och från 2005 har könsfördelningen på forskarutbildningen varit jämn.

Om vi ser till forskningsämnesområde fanns en tredjedel av doktoranderna 2012 inom medicin och hälsovetenskap och det är främst inom detta ämnesområde som antalet doktorander har ökat sedan 1999 (figur 30). En femtedel av doktoranderna studerade inom teknik, en femtedel inom naturvetenskap och en femtedel inom samhällsvetenskap. Det har skett smärre förändringar inom dessa ämnesom-

Figur 30. Antalet doktorander per forskningsämnesområde höstterminen 1999 – höstterminen 2012. Inom medicin och hälsovetenskap fanns en tredjedel av doktoranderna och andelen har ökat mellan 1999 och 2012.

Figur 31. Aktivitetsgrad bland doktorander hösten 2012. Majoriteten, 61 procent, av alla doktorander studerade på heltid (80–100 procent).

råden och inom lantbruksvetenskap från 1999 och framåt medan antalet doktorander inom humaniora har minskat.

År 2010 infördes som nämnts konstnärliga examina på forskarnivå. Göteborgs universitet, Lunds universitet och Högskolan i Borås har tillstånd att utfärda konstnärliga examina på forskarnivå. Dessa tre lärosäten hade 2012 sammanlagt 42 doktorander inom det konstnärliga området – det fanns 20 vid Lunds universitet, 13 vid Högskolan i Borås och nio vid Göteborgs universitet. Dessa ingår i ovanstående redovisning i humaniora.

Vanligare med heltidsstudier bland männen

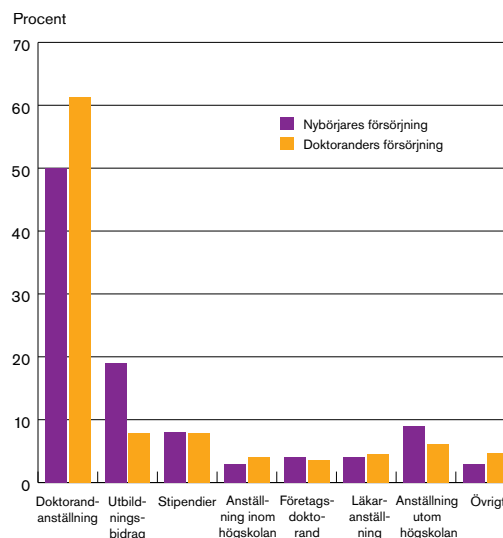
Majoriteten av doktoranderna, 61 procent, ägnade sig på heltid åt utbildning på forskarnivå höstterminen 2012 och det var en ökning jämfört med 2011 då andelen var 59 procent som studerade på heltid. De doktorander som har en aktivitetsgrad mellan 80 och 100 procent anses ägna sig åt heltidsstudier. Det var vanligare att männen studerade på heltid, 64 jämfört med 58 procent, eftersom kvinnorna i större utsträckning hade en aktivitetsgrad på 41–79 procent.

Ungefär var sjätte doktorand lade ner mindre än 40 procent av sin tid på forskarstudier. Att så många studerar på deltid kan förefalla högt, men en förklaring kan vara att en doktorand har påbörjat sin forskarutbildning en bit in på terminen eller återkommit efter ett uppehåll. En annan förklaring är att en del doktorander genomför sin forskarutbildning på deltid vid sidan av ett arbete.

Doktorandanställning vanligast

Studierande på forskarnivå har olika försörjningsformer och det finns skillnader mellan doktorandernas försörjningsform som beror på i vilket skede av utbildningen de är. Nybörjarna kan ha en annan försörjningsform än de doktorander som har studerat något år.

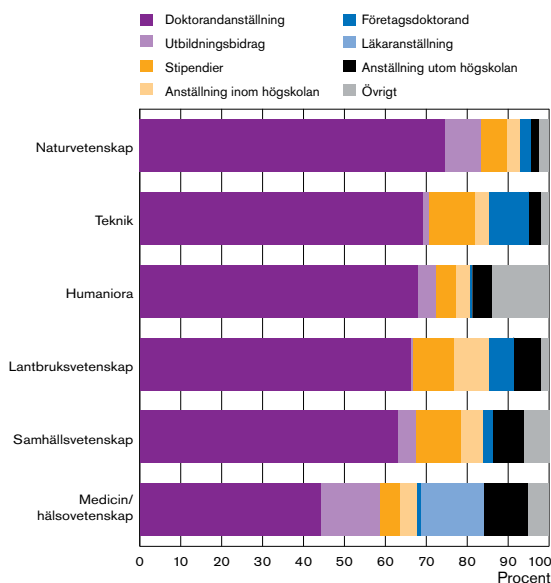
Doktorandanställning var den vanligaste försörjningsformen bland både nybörjarna och det totala antalet dok-

Figur 32. Doktorandnybörjares och doktoranders försörjning kalenderåret 2012 (helårspersoner). Det var vanligare med utbildningsbidrag bland nybörjarna än bland doktoranderna och vanligare med doktorandanställning bland doktoranderna än bland nybörjarna. Doktorandernas försörjning har beräknats för alla doktorander oberoende i vilket skede i utbildningen de befinner sig vilket innebär att nybörjarnas försörjning ingår i denna beräkning.

torander hösten 2012 (figur 32). Bland nybörjarna var det inte lika vanligt med doktorandanställning som för det totala antalet doktorander, 50 procent jämfört med 61 procent. Men utbildningsbidrag var betydligt vanligare bland nybörjarna än bland det totala antalet doktorander, 19 procent jämfört med 8 procent. Det beror på att utbildningsbidrag senast två år före planerad disputation ska övergå till en anställning, enligt högskoleförordningen, se faktaruta.

Andra försörjningsformer är stipendier eller anställningar inom eller utom högskolan. Det var ingen större

Figur 33. Doktorandernas försörjning hösten 2012 per forskningsämnesområde (helårspersoner). Doktorandanställning är den vanligaste försörjningsformen inom alla ämnesområden, men den är mindre vanlig inom medicin och hälsvetenskap.

Doktorandernas försörjningsformer

De olika försörjningsformerna skiljer sig åt vad gäller social trygghet och ofta även i inkomstnivå. Anställning i olika former är vanligtvis den mest fördelaktiga försörjningsformen. Den ger full tillgång till socialförsäkringssystemet, det vill säga sjukförsäkring, föräldraförsäkring och arbetslöshetsförsäkring. Utbildningsbidraget uppgår från den 1 januari 2009 till 15 500 kronor per månad. Bidraget är tjänstepensionsgrundande men ger inte rätt till det sociala trygghetssystemet som en anställning gör, men doktoranden har rätt att behålla bidraget vid exempelvis sjukdom och föräldraledighet och det kan sedan förlängas med motsvarande tid. Utbildningsbidraget ska vara en inledande försörjningsform som ersätts av en anställning som doktorand senast när två år återstår till disputation. Regeringen har aviserat att fatta beslut om att utbildningsbidraget får vara högst ett år. Stipendium ger en sämre social trygghet för doktoranden även om det i vissa fall kan vara fördelaktigt när det gäller nivån på det belopp som beviljas.

I forskningspropositionen Forskning och innovation (prop. 2012/13:30) gör regeringen bedömningen att de studiesociala villkoren bör förbättras för doktorander med utbildningsbidrag eller stipendier. Regeringens långsiktiga ambition är att utbildningsbidraget avskaffas helt till förmån för anställning som doktorand. Flera lärosäten beslutade redan under 2011 att alla doktorander ska ha en anställning under 2011, antingen en doktorandanställning eller en annan anställning inom högskolan. Under 2012 har flera av lärosätena avvecklat utbildningsbidrag.

skillnad mellan nybörjarna och alla doktorander i vilken omfattning man hade andra försörjningsformer hösten 2012. Något fler nybörjare hade andra anställningar utanför högskolan, nio procent jämfört med sex procent, och något färre nybörjare hade övrig finansiering, tre procent jämfört med fem procent. Det senare kan bero på att doktorander som inte blir klara inom den stipulerade utbildningstiden försörjer sig på annat sätt en tid.

Doktorandanställning har blivit allt vanligare de senaste åren för både nybörjarna och det totala antalet doktorander. 2009 hade 45 procent av nybörjarna doktorandanställning jämfört med 50 procent 2012. Bland doktoranderna hade 54 procent en doktorandanställning 2009 och 2012 var andelen 61 procent. Mellan 2011 och 2012 ökade andelen med doktorandanställning för samtliga doktorander från 59 till 61 procent, medan andelen inte förändrades för nybörjarna utan låg kvar på 50 procent.

Försörjningsformerna varierade mellan de olika ämnesområdena (figur 33). Inom alla ämnesområden utom medicin och hälsovetenskap hade emellertid mer än 60 procent doktorandanställning. Doktoranderna inom medicin finansierade istället sina studier i större utsträckning med andra anställningar (främst anställning som läkare) samt utbildningsbidrag än vad övriga doktorander gjorde. Företagsdoktorander var vanligast inom teknik, och doktoranderna inom teknik, samhällsvetenskap och lantbruksvetenskap hade stipendier i större utsträckning än de övriga doktoranderna. För doktoranderna inom humani-

ora var försörjningsformen övrigt den vanligaste finansieringen vid sidan av doktorandanställning.

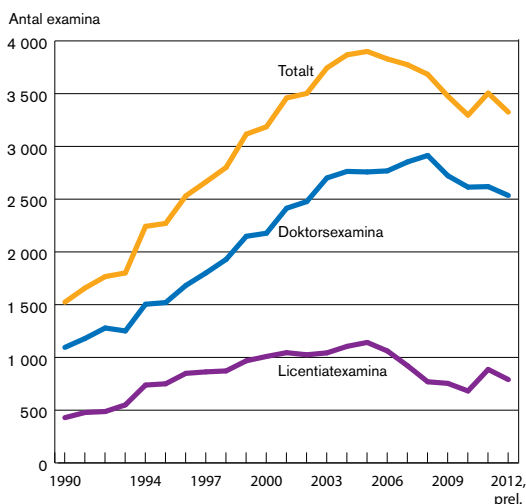
Doktorandanställning var något vanligare bland männen än bland kvinnorna. Männen hade däremot i större utsträckning än kvinnorna anställning som företagsdoktorand och en förklaring till det är att företagsdoktorander är vanligast inom teknik där männen är i majoritet. Mer detaljerade uppgifter om doktorandernas försörjning under höstterminen 2012 finns i tabell 5 längst bak i denna rapport.

Allt färre doktorander vid anknyttande högskolor

Flera högskolor finansierar en del av utbildningen på forskarnivå trots att de inte har examenstillstånd genom att doktorander är verksamma vid högskolan och har sin försörjning från denna, men är antagna vid ett annat lärosäte som har examenstillstånd. Dessa högskolor utan, eller med begränsat examenstillstånd kallas anknyttande högskolor. Doktoranderna vid anknyttande högskolor bedriver alltså i praktiken sina studier på forskarnivå vid den anknyttande högskolan, men är alltså antagna vid ett annat lärosäte. Sedan 2010 har flera högskolor fått examenstillstånd inom

Anknyttande högskola	Antalet doktorander hösten 2012		
	Samtliga	Kvinnor	Män
Totalt	570	344	226
Högskolan Dalarna	95	62	33
Högskolan i Borås	63	34	29
Högskolan i Gävle	52	26	26
Högskolan i Halmstad	46	25	21
Södertörns högskola	46	29	17
Malmö högskola	45	26	19
Högskolan i Skövde	41	22	19
Högskolan Kristianstad	31	23	8
Försvårshögskolan	28	12	16
Högskolan Väst	26	15	11
Mälardalens högskola	15	14	1
Blekinge tekniska högskola	13	12	1
Högskolan i Jönköping	13	7	6
Ersta Sköndal högskola	11	10	1
Sophiahemmet högskola	10	10	–
Gymnastik- och idrottshögskolan	8	2	6
Högskolan på Gotland	8	2	6
Dans- och cirkushögskolan	4	3	1
Konstfack	4	3	1
Kungl. Konsthögskolan	3	2	1
Teologiska Högskolan, Stockholm	3	2	1
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	2	2	–
Operahögskolan i Stockholm	2	–	2
Stockholms dramatiska högskola	2	1	1
Röda korsets högskola	2	2	–
Ericastiftelsen	1	–	1

Tabell 13. Doktorander vid högskolor utan examenstillstånd eller med begränsat examenstillstånd i utbildning på forskarnivå. Hösten 2012 fanns det totalt 570 doktorander som studerade vid en högskola där de inte var antagna (s.k. anknyttande högskolor).

Figur 34. Antalet examina från utbildning på forskarnivå 1990–2012. Antalet doktorsexamina har minskat något det senaste året men antalet licentiatexamen minskade än mer.

ett eller flera områden, och antalet doktorander vid anknytande högskolor har minskat.

Uppgifter om doktorander vid anknytande högskolor samlas in särskilt av SCB direkt från lärosätena. De kan inte som de övriga uppgifterna om doktorander hämtas från lärosätenas studiedokumentationssystem Ladok.

Antalet doktorander som studerade vid en högskola där de inte var antagna var hösten 2012 totalt 570 och de utgör 3 procent av det totala antalet aktiva doktorander (tabell 13). Det är en minskning med 56 doktorander sedan föregående år. Antalet doktorandnybörjare uppgick hösten 2012 till 63 och de har minskat sedan 2010 då de var 113. En förklaring till minskningen är att de lärosäten som beviljades examenstillstånd för ett område 2010 eller 2011 har

antagit doktorandnybörjare vid egna lärosäten från 2010 samtidigt som de redovisar färre antagna som doktorander vid anknytande högskolor.

Höstterminen 2012 avlade 99 doktorander vid de anknytande högskolorna en doktorsexamen och 45 en licentiatexamen. Både antalet licentiat- och doktorsexamina låg på samma nivå som föregående år.

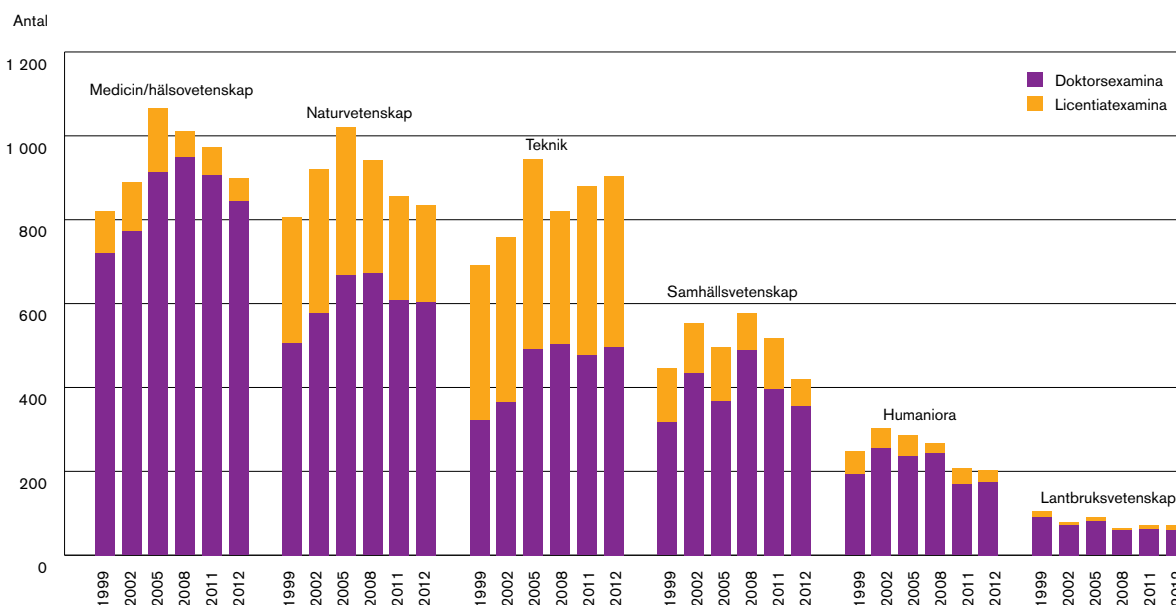
EXAMINA

Det totala antalet avlagda examina på forskarnivå minskade 2012 till 3 320 från 3 500 föregående år (figur 34). Både licentiat- och doktorsexamina minskade i antal, men det finns en eftersläpning i rapporteringen av uppgifter vilket innebär att antalet avlagda examina förmodligen blir något högre.

Antalet avlagda doktorsexamina 2012 var drygt 2 540 och det är en minskning från året innan då antalet var 2 620. Sett i ett längre perspektiv har antalet doktorsexamina ökat kraftigt sedan 1990. Antalet doktorsexamina ökade successivt fram till 2008 för att därefter minska. En orsak till minskningen är att nyantagningen till forskarutbildningen minskade 2004–2005. Som redovisats tidigare har dock antalet doktorandnybörjare ökat sedan 2008 vilket kan leda till att antalet forskarexamina ökar de närmaste åren.

Av det totala antalet avlagda examina på forskarnivå 2012 var antalet licentiatexamen 790 jämfört med 890 året innan. Antalet avlagda licentiatexamen ökade från 1990 till 2005 för att därefter minska till 2011, då en markant ökning kunde noteras. 2012 minskade antalet igen.

Antalet avlagda doktorsexamina varierar mellan de olika forskningsämnesområdena, bl.a. beroende på deras

Figur 35. Antalet examina från utbildning på forskarnivå fördelat på forskningsämnesområde 1999–2012. Flest doktorsexamina avlades inom medicin och hälsvetenskap. Inom teknik avlades nästan hälften av alla licentiatexamen.

	Antal doktorsexamina			Åldersfördelning kvinnor (%)				Åldersfördelning män (%)			
	Samtliga	varav kvinnor	varav män	25–29 år	30–34 år	35–39 år	40– år	25–29 år	30–34 år	35–39 år	40– år
Totalt	2 540	1 200	1 330	9	37	20	34	12	47	19	22
Naturvetenskap	600	230	370	13	53	20	14	16	59	17	7
Teknik	500	130	360	11	53	15	20	15	55	18	13
Medicin/hälsovetenskap	840	520	320	9	33	17	41	9	41	18	33
Lantbruksvetenskap	60	40	20	3	54	17	26	16	40	24	20
Samhällsvetenskap	360	190	170	2	26	29	43	2	32	29	37
Humaniora	170	100	70	4	17	27	52	1	19	23	57

Tabell 14. Andelen kvinnor och män bland de som avlagt doktorsexamina 2012 uppdelat på ålder och forskningsämnesområdet. En högre andel doktorander avlägger doktorsexamen före 35 års ålder inom naturvetenskap och teknik än inom övriga ämnesområden.

storlek. Under 2012 avlades flest doktorsexamina inom medicin och hälsovetenskap, drygt en tredjedel av de 2 540 (figur 35). Ytterligare en fjärdedel av antalet doktorsexamina avlades i naturvetenskap och en femtedel inom teknik. Antalet examina var oförändrat mellan 2011 och 2012 förutom inom samhällsvetenskap samt medicin och hälsovetenskap där antalet minskade något. Sedan 2008 har antalet doktorsexamina minskat inom alla ämnesområden, utom inom teknik.

Nästan hälften av de 790 licentiatexamina avlades i teknik och ytterligare en dryg fjärdedel avlades inom naturvetenskap 2012. Inom teknik avlades nästan lika många licentiatexamina som doktorsexamina 2012 och det förhållandet har gällt sedan 1999. Inom de övriga ämnesområdena är det övervägande doktorsexamina som avläggs. Antalet avlagda licentiatexamina minskade inom alla ämnesområden mellan 2008 och 2011, under 2011 ökade antalet licentiatexamina tillfälligt inom samhällsvetenskap och humaniora men antalet sjönk igen 2012. Ökningen 2011 kan delvis ha varit en effekt av regeringens satsning 2008 på forskarskolor för yrkesverksamma lärare eftersom lärarna avlade ett flertal licentiatexamina inom dessa ämnesområden.

Det var lika många kvinnor som män som avlade doktorsexamen 2012 och könsfördelningen har varit jämn under de senaste åren. Sett i ett tjugooårigt perspektiv har dock andelen kvinnor ökat från 27 till 50 procent. Andelen kvinnor bland dem som avlade licentiatexamen var lägre, 41 procent. Det kan förklaras av att hälften av alla dessa examina avlades inom teknik där männen var i majoritet. Under de senaste tjugo åren har andelen kvinnor bland dem som avlägger licentiatexamen ändå ökat, då kvinnorna endast utgjorde 21 procent 1990.

Studietiden och åldersfördelning varierar mellan ämnesområdena

För de doktorander som avlade en doktorsexamen under 2012 var den genomsnittliga nettostudietiden 8,4 terminer. Med nettostudietid menas den tid doktoranderna aktivt ägnar sig åt utbildning på forskarnivå. Bruttostudietiden däremot anger den totala tiden i utbildningen utan hänsyn tagen till aktivitetsgrad. Under 2012 var bruttostudie-

tiden i genomsnitt 11,0 terminer för dem som avlade en doktorsexamen.

Det finns variationer i nettostudietiden mellan de olika ämnesområdena, inom medicin och hälsovetenskap uppgick den till 7,7 terminer och inom humaniora till 9,2 terminer. För licentiaterna var nettostudietiden i genomsnitt 5,3 terminer och bruttostudietiden i genomsnitt 7,0 terminer 2012.

För kvinnor som avlade doktorsexamen 2012 var bruttostudietiden något längre än männens, 12,0 år jämfört med 11,0 år. Bland dem som avlade licentiatexamen var det ingen skillnad i studietid mellan män och kvinnor.

Under 2012 var det fler kvinnor än män som var 40 år eller äldre när de avlade doktorsexamen. Majoriteten av männen var under 30 vid examenstillfället medan majoriteten av kvinnorna var 30 år eller äldre. Det var vanligare att doktoranderna var äldre när de avlade doktorsexamen inom humaniora, samhällsvetenskap samt medicin och hälsovetenskap än inom teknik, naturvetenskap och lantbruksvetenskap. Jämför man fördelningen av doktorsexamina mellan de olika ämnesområdena med antalet nybörjare uppdelat på ålder kan man finna överensstämmelser. Inom de ämnesområdena där relativt många av nybörjarna var 30 år och äldre (tabell 10), finns det förstås en högre andel som tar examen när de är 30 år eller äldre.

För ytterligare uppgifter se *Doktorander och examina på forskarnivå 2012*. Statistiskt meddelande UF 21 SM 1301 (publiceras i juni 2013), Universitetskanslersämbetet och SCB.

Forskarskolor för yrkesverksamma lärare

Under 2012 startade regeringens ytterligare en satsning för yrkesverksamma lärare på forskarnivå. En tidigare satsning startade 2008. Lärarna ska, med bibehållen lön, kunna gå utbildningen under två och ett halvt år och samtidigt arbeta kvar som lärare på 20 procent av sin arbetstid. Utbildningen ska leda fram till en licentiatexamen.

Utbildningen bedrivs inom 14 forskarskolor som består av en värdhögskola och ett antal partnerhögskolor (medverkande högskolor). 15 lärosäten är värdhögskolor som ansvarar för utbildningen.

Under 2012 antogs 200 lärare till forskarskolorna och av dessa var två tredjedelar kvinnor.